

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

М-р Ана НаумовскаФакултет за правни науки
МСУ „Г. Р. Державин“ Свети Николе – Битола
Р. Северна Македонија

ПРАВНА ПРИРОДА И ИСТОРИСКИ РАЗВИТОК НА ДРЖАВЈАНСТВОТО

АПСТРАКТ: Како посебен правен однос помеѓу поединецот и државата, државјанството започнува да се уредува кон крајот на 18 и почетокот на 19 век и тоа со нормите на граѓанско право. Посебни одредби за државјанството се содржеле во францускиот Граѓански законик од 1804 година, во австрискиот законик од 1811 година. Нормирањето на државјанството со посебен закон следувало како резултат на сфаќање на државјанството како јавно правен однос и напуштање на сфаќањата за државјанство како приватно правен однос, иако и денес има земји во кои материјата на државјанство се содржи во граѓанскиот законик.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: државјанство, законик, граѓани, правен однос

RECOGNITION AND PROTECTION OF STATELESS PERSONS (STATELESS PERSONS) AND DUAL CITIZENSHIP (BIPATRIDES)

ABSTRACT: As a separate legal relationship between the individual and the state, citizenship began to be regulated in the late 18th and early 19th centuries by the norms of civil law. Special provisions for citizenship were contained in the French Civil Code of 1804, in the Austrian Code of 1811. The normalization of citizenship by a special law followed as a result of understanding citizenship as a public legal relationship and abandoning the notions of citizenship as a private legal relationship, although today there are countries where the matter of citizenship is contained in the civil code.

KEYWORDS: citizenship, civil code, citizens, legal relationship

Секоја држава ја регулира областа на приватното право на нејзините граѓани со давањето на право на државјаните кои се родиле и живеат во неа. Исто така, со правото на државјанство може да се стекнат и оние лица кои гинисполнуваат законските процедури на една земја, па и конкретно речено на нашата држава Република Македонија.

Сите ние кои сме државјани на некоја држава обично ги земаме здраво за готово правата и обврските кои за нас произлегуваат од државјанството. Повеќето од нас се во можност да ги запишат децата во училиште, да побараме лекарска помош кога сме болни, да се пријавиме на натпревар за работа, кога мораме да гласаме на парламентарни избори.

Чувствуваме дека имаме своја улога во државата во која живееме, да припаѓаме на нешто значително поголемо од нас самите. Без државјанство лицето не може да гласа на избори во државата во која живее, не може да поднесе барање за издавање на патни документи, не може да склучи брак. Лицата без

државјанство кои се наоѓаат надвор од државата на потекло или бившо постојано престојувалиште, понекогаш можат да бидат и подолго време задржани во прифатилишта за незаконски мигранти од затворен тип. На поединците кои не можат да докажат правна поврзаност со државата често им се ускратени и најосновните човекови права, како што се право на образование, медицинска помош и вработување.

Регулирањето на државјанството е од исклучително значење како за државата, така и за поединците. Тоа е појдовна основа за креирање на социјална, економска и политичка состојба на нејзината територија, на која државјаните истваруваат најширок спектар на граѓански права загарантирани со највисок правен акт.

Според таа правна и политичка содржина, државјанството се разликувало во разни епохи на општествено политичкиот развој. Поединецот во апсолутистичките системи бил само поданик, односно објект на државната власт, додека во граѓанските демократски друштва тој станува граѓанин и добива и формални права. На европскиот континент Големата француска револуција, заедно со рушењето на стариот режим, изразот поданик го заменила со изразот граѓанин и со тоа го осветлила патот кон сфаќање на поимот државјанство.

Правната теорија настојува да ги дефинира принципите според кои државите се раководат при уредување на ова прашање. Во реалноста нема изедначување, бидејќи секоја држава суверено одлучува кој и под кои услови може да стане државјанин и како може тоа државјанство да му престане. Можат да се издвојат принципите за стекнување државјанство, како што се крвна врска, место на раѓање, престојување, брачна заедница и друго, при што скоро и да нема земја која не ги комбинира.

Во овој труд ќе се обидеме да ги разработиме тематските целини за државјанството како правна категорија која е регулирана со највисокиот законски документ на државата, а тоа е Уставот на Република Македонија. Во него декларативно се наведени дел од правата кои произлегуваат за државјанството. Поконкретно тоа е регулирано со посебен законски акт, а тоа е Законот за државјанство кој во Република Македонија беше донесен во текот на 1992 година. Тој е дел од основните закони во нашата држава кој се однесува на регулирањето на правото на државјанство.

Државјанството во основа има обележје на правна категорија која се однесува на луѓе кои припаѓаат кон една државна заедница, а со себе повлекува права но и обврски. Тоа настанало во период кога веќе имаме оформување на првите држави, и претставува привилегија за еден народ или заедница или поединци.

Голем број држави во светот, на државјанството гледаат како на нешто што ги разликува од луѓето на други држави. Токму од тие причини процедурите за добивање на државјанство од држава во држава се разликуваат од критериумите кои се пропишани со законодавството на соодветна држава.

Државјанството претставува едно од основните човекови права и од него произлегуваат голем број поволности. Така ако немаме државјанство во некоја од западните земји не можеме да работиме во тие земји. Процедурите се многу сложени за добивање на државјанство во најразвиените земји од проста причини зашто многу луѓе едноставно сакаат да се отселат или пак да живеат и работат во некоја од западните земји, САД, Канада, Австралија, Нов Зеланд и слично.

Поимот државјанство, етимолошки има корени од латинскиот јазик, а генерално означува врска помеѓу државата и поединецот. Државите меѓусебно се разликуваат во однос на појмовното одредување на државјанството, а дистинцијата се темели на разликата помеѓу персоналното и територијалното важење на правниот поредок.

Во државите кои го примиле римското право, државјанството претставува правен статус на поединецот. Статусот повлекува одредени права и должности кои се независни од волјата на поединецот. Уште од средниот век, во земјите со континентален правен систем, се провлекува мислата дека слободен човек со себе го носи и своето право. Од друга страна, во англосаксонски држави, државјанството претставува територијална врска помеѓу физичко лице и државата.

Најголем број на човекови права кои се гарантирани со устав, ги уживаат сите граѓани како дел од одредена општествена и државна заедница. Во групата на човековите права постојат некои права и слободи кои ги уживаат само државјаните на конкретната државна заедница, па поради тоа е важно да се види на кои начини во уставите се уредува државјанството и какво влијание има статусот на државјанин на човековите права.

Поимот државјанин има две значења. Во првото значење поимот државјанин одредува припадност на поединци на конкретна државна заедница, а по второто значење ни одредува лице, кое е начелно сведено на политички права. Уставно правно гледано, двете функции имаат големо значење.

Правото на државјанство се гарантира со декларација на Организацијата на Обединетите нации (член 15) каде се прокламира правото на секој човек на едно државјанство и каде се забранува секое замоволно одземање на државјанството како и ускратување на правото на државјанство, а во него се содржани одредбите и правото на секое дете за стекнување на државјанството. Сите меѓународни документи имаат за цел гарантирање на правата на едно државјанство со цел да се избегне можност некои лица да бидат бипатриди (лица кои имаат двојно државјанство) или апатриди (лица без државјанство).

Според дефиницијата „државјанството е збир на определени овластувања и задолженија кои се воспоставуваат помеѓу државата и оние поединци што се припадници на определена државна заедница.

Државјанството кај нас е регулирано како со Меѓународното приватно право така и со национален закон. Законот за државјанство е донесен 1992 година. Според македонскиот речник, државјанство значи припадност кон определена држава.

Значи, државјанството е правна врска помеѓу одреден субјект и државата. Во рамките на националното уредување и меѓународни стандарди не постои единствен систем во меѓународното право по прашањето за условите за начинот и губењето на државјанството. Кога странец е субјект во некој правен однос, тоа иницира низа прашања, од тоа кој орган е меѓународно надлежен, а што во формална смисла кореспондира со достапност на некое приватно право кое го одредува странецот, во правец на меродавно право за одреден приватноправен однос со елементот на странско.

Државјанството е важна врска (однос) врз чија основа се одредува припадност на едно лице на една држава. Припадноста на лицето на одредена држава преку јавно правна положба во рамките на државјанството, претставува врска која лицето ја остварува кон државата во однос на политички, приватни, културни, економски и други права. „Државјанството е припадност на поединец,

домашен државјанин, одреден со државно правен поредок, кој од една страна, се гледа во обврските кои ги има кон неа, а од друга страна, во тоа што е формално правно му се достапни сите права кои тој правен поредок ги познава, при што некои се стекнуваат автоматски, а други по општи услови еднакви за сите.“

Суштински однос се остварува преку постоење на однос во кој одредено лице се идентификува според државата. Обемот на правата и обврските кои му ги дава државата, се гарантирани со највисоки уставно правни и меѓународни документи. Секоја држава по прашањето на доделување државјанство суверено се однесува кон тој проблем и самостојно го уредува, не постои единствена унификација за решавање на ова прашање.

Основна содржина на проблемот е кога во рамките на стекнување на државјанство се појавува странски елемент кој како меродавно право ќе се примени во конкретниот случај. Лицата кои немаат статус на домашни државјани, без разлика дали се странски државјани или апатриди се нарекуваат странци. Положбата на странците во минатото била изразено неповолна. Во робовладетелскиот период не им бил доволен брак со домашен државјанин, немале право ниту можеле да стекнуваат имотни права, им бил забранет пристап до домашни судови. Слична ситуацијата била и во времето на феудализмот иако во тој период дошло до благо подобрување на нивниот статус, што радикално е променето со француската револуција.

Во поединечни земји нормите кои се однесуваат на државјанството се наоѓаа во законите кои ја регулираат граѓанската материја, на пример во Белгија. Поради својата важност оваа материја се сведува и во уставно правни прашања и во многу земји, одредбите за државјанството се содржани и во уставите, како што е случај со Уставот на Либиската Арапска Република од 1951 година, Уставот на Нигерија од 1963 година, Уставот на Република Уругвај од 1967 година.

Посебноста и важноста на правната врска која врз основа на државјанството се создава помеѓу поединец и држава, наметнува потреба за нејзино темелно и прецизно правно регулирање. Затоа во рамките на секоја држава се создаваат посебни правни правила по чиј пат, државата, секоја за себе, самостојно регулира според сопствено сфаќање и наоѓање, општи и посебни прашања за државјанството, а посебно оние од кои зависи кои лица и под кои услови ќе ги смета за свои државјани, односно под кои услови поединечни лица престануваат да бидат нејзини државјани.

Поимот државјанство, треба да се разликува од поимот националност. Националност означува припадност на поединецот кон одреден народ. Секој народ има свои сонародници кои не мора да имаат сите исто државјанство. Националноста е етнички поим и со него се креира однос кој е траен по својот карактер.

Трите основни карактеристики на државата се населението, територијата и границите. Овде не интересира само населението и тоа неговата поврзаност со државата. За да ја дознаеме поврзаноста помеѓу државата и лицата кои што живеат во неа, потребно е да знаеме многу фактори и институти кои што влијаат на таа поврзаност.

Еден таков институт е државјанството којшто представува многу значаен феномен како за државите, така и за меѓународната заедница воопшто. Државјанството кај нас е регулирано како со Меѓународното приватно право така и со национален закон Законот за државјанство донесен од страна на Собранието на Република Македонија во 1992 год.

За да дојдеме до поимот за државјанство потребно е прво да ја знаеме неговата правна природа. Има група на автори коишто сметаат дека државјанството е договор помеѓу поединецот и државата, и тоа адхезионен договор, каде што условите ги диктира државата а поединецот само волево ги прифаќа, меѓутоа оваа сфаќање не е издржано и е побиено од страна на Маркс. Има уште едно сфаќање коешто тврди дека државјанството е политичка и духовна врска помеѓу поединецот и државата, меѓутоа и оваа сфаќање не е издржано затоа што се смета дека поимите политичка и духовна се неодредени.

Па така на крај група на автори сметаат дека државјанството е правна и политичка врска помеѓу поединецот и државата, од која што врска произлегуваат права и обврски за самиот поединец. Тоа е правна врска затоа што е уредено со едностран акт-Устав и закон. Во законот се наведени условите (како што подоле ќе видиме) за добивање и губење на државјанството, последиците од престанокот на државјанството и друго.

Според определувањето на определени категории на права, правото на државјанство има правна категорија и е регулирано со посебни законски и подзаконски акти.

Тоа во Република Македонија е направено со Законот за државјанство кој во општите одредби има два члена, во кои накратко ги определува начинот на утврдување на правото на државјанство па така :

- » Во Член 1 се вели: Со овој закон се уредуваат начинот и условите за стекнување и престанување на државјанството на Република Македонија, утврдување на државјанството, надлежниот државен орган за решавање на овие случаи, докажување на државјанството и водење на евиденција на државјаните на Република Македонија. Државјанството е правна врска меѓу лицата и државата и не го означува етничкото потекло на лицата.
- » Во Член 2 е наведено дека: Државјанин на Република Македонија може да има и државјанство на друга држава. Државјанин на Република Македонија кој има државјанство на друга држава, во Република Македонија се смета исклучиво за државјанин на Република Македонија, ако со меѓународен договор не е поинаку определено.

Од овие два члена и од следните може да се каже дека државјанството има правна природа и е регулирано според меѓународните и европките законски стандарди.

Државјанството е политички детерминирано, поради тоа што државата одлучува кој може, а кој не може да биде државјанин. Често таа одлука нема демократска база и исклучува луѓе според раса, ентитет, религија и друго. Државјанството исто може да се согледа како обид за промена на постоечките релации на моќ. Поради тоа, тоа може да се интерпретира како категорија која овозможува демократија или демократија на нов тип. Демократско државјанство третира луѓе како индивидуали со еднакви права на земјата. Демократија е политички принцип кој вклучува плурализам, различност и хетерогеност. Ако државата е изградена врз основа на тие принципи, тоа значи дека таа препознава различности.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Закон за државјанство на РМ, Скопје, јануари 2017
2. Меѓународно приватно право, изменето и дополнето издание-Трајан Бендевски, Скопје, 2005
3. Збирка на прописи од областа на државјанството- д-р Фиданчо Стоев и Мирјана Лазарова-Трајковска, Скопје, 1998
4. Закон за државјанство- Службен весник на РСМ бр.67/92
5. <https://www.pravdiko.mk>